

polszczyzny XIX wieku (na podstawie danych leksykograficznych). / E. Kwapien. – Warszawa: wydano nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2010. – 302 s.; **29. Lehr-Splawiński T.** Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. / Tadeusz Lehr-Splawiński. – Warszawa, 1951. – 514 s.; **30. Łesiów M.** System fonetyczny gwary hutniańskiej / Michał Łesiów // Rozprawy Komisji Językowej ŁTN. – V. – 1957. – S. 131-153; **31. Linde S.B.** Słownik języka polskiego: w VI t. / Samuel Bogumił Linde. – Lwów, 1954-1860; **32. Moroń B.** Język drugiej epoki twórczości J.I. Kraszewskiego (1838-1859) / Bogusław Moroń // Gdańskie Zeszyty Humanistyczne. Prace Językoznawcze. – Z.4, 1969. – S.43-61; **33. Olma M.** Listy emigracyjne Józefa Ignacego Kraszewskiego do Władysława Chodźkiewicza. Analiza pragmatyngwistyczna / Marceli Olma. – Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2006. – 180 s.; **34. Ostapczuk O.** Polszczyzna w warunkach dwujęzyczności: język polski w dorobku literackim Tymka Padury (połowa XIX w.) / O. Ostapczuk // Dawna i współczesna polszczyzna na kresach: Studia nad polszczyzną kresową. – T. XI. / Pod red. J. Riegera. – Warszawa, 2004. – S. 297-321; **35. Rzepka W.R.** Status regionalizmów w polszczyźnie XIX wieku / W.R. Rzepka // Region – regionalizm – pojęcia i rzeczywistość / pod red. K. Handke. – Warszawa, 1993. – S. 133-150; **36. Sawaniewska-Mochowa Z.** Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej XIX wieku (na podstawie słowników przekładowych Antoniego Juskiewicza) / Z. Sawaniewska-Mochowa. – Bydgoszcz: wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2002. – 280 s.; **37. Skubalanka T.** Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje / Teresa Skubalanka. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984. – 505 s.; **38. Sławski F.** Słownictwo J. Słowackiego / F. Sławski. – Język Polski. – 1999. – № 5. – S. 322-339; **39. Słoński S.** Historia języka polskiego w zarysie / S. Słoński. – Warszawa: PWN, 1953. – 145 s.; **40.** Słownik języka polskiego: w XI t. / Pod red. W. Doroszewskiego. – Warszawa: PWN, 1958-1969; **41. Walczak B.** Zarys dziejów języka polskiego / Bogdan Walczak. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1999. – 308 s.; **42. Wieczorkiewicz B.** Słownik gwary warszawskiej XIX wieku / B. Wieczorkiewicz. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966. – 486 s.; **43. Zaleski J.** Język Aleksandra Fredry: Fleksja, składnia, słowotwórstwo, słownictwo / Jan Zaleski. – Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975. – 161 s.

Тепла О.М. (Київ, Україна)

Структура навчального тексту зі спеціальності як комунікативної одиниці

Розглянуто питання типологізації навчальних текстів і виявлено їх компонентний склад. Представлено схеми роззортання змісту текстової інформації, які можуть бути використані у типології текстів різних галузей науки. Виокремлено чинники, що визначають фахову спрямованість тексту для інішомовного читача.

Ключові слова: навчальний текст, українська мова як іноземна, структура навчального тексту, професійна компетенція.

Рассмотрены вопросы типологизации учебных текстов и выявлен их компонентный состав. Представлены схемы развертывания содержания текстовой информации, которые могут быть использованы в типологии текстов разных отраслей науки. Выделены факторы, определяющие профессиональную направленность текста для иноязычного читателя.

Ключевые слова: учебный текст, украинский язык как иностранный, структура учебного текста, профессиональная компетенция.

The question of educational texts typology is considered and its component is founded. The scheme of content deploying of textual information that can be used in the texts typology of different branches of science are presented. The factors that determine the direction of professional foreign language text for the reader are determined.

Key words: training text, Ukrainian as a foreign language, the structure of the training text, professional competence.

Робота з навчальним текстом в іншомовній аудиторії характеризується прагматичною спрямованістю і є найбільш ефективним засобом формування комунікативної компетенції. Як відомо, навчання іноземних студентів професійного мовлення здійснюється на матеріалі текстів фахових дисциплін. Комунікативно-орієнтований підхід у вивченні української мови як іноземної спонукає до пошуку критеріїв відбору та систематизації професійно орієнтованого текстового матеріалу, пошуку моделей побудови цих текстів та їх певної функціональної спрямованості, що відповідають дидактичним цілям.

Дослідженню розуміння тексту присвячено чимало праць у філософії і методології науки, психології, герменевтиці, семіотиці, мовознавстві (Е. Бабайлова, А.А. Залевська, О.Л. Каменська, Ю.А. Сорокін). Огляд літератури з означеного питання свідчить про відсутність комплексного аналізу тексту і розгляду всіх елементів його композиційно-сміслової структури як певної системи. Переважно більшість наукових розвідок присвячена оригінальній художній літературі; структура ж навчальних текстів, до якої висуваються особливі вимоги, зумовлені певними дидактичними завданнями, залишається недостатньо невивченою.

Мета статті – виявити особливості композиційно-сміслової структури навчального тексту як комунікативної одиниці.

Заняттях з української мови як іноземної підпорядковані єдиній меті – сформувати комунікативну компетенцію в професійному сфері діяльності, полегшити розуміння і сприйняття фахових наукових текстів українською мовою. У зв'язку з цим завдання викладача полягає в тому, щоб поєднати навчання української мови з підготовкою студента до занять за певним

спрямуванням. Для вирішення цього актуального практичного завдання необхідно вивчити психологічні закономірності сприйняття тексту читачем і визначити вплив на процес розуміння різних факторів. Багаторічний досвід роботи в немовному ВНЗ показав, що розуміння іншомовного тексту багато в чому залежить від його композиційно-сислової структури [3].

Найбільш важливою складовою будь-якого навчального тексту є його чітка структурованість, послідовність і логічність викладу [6]. У методиці навчання іноземних мов відоме положення про те, що структура тексту регулюється його змістом, а визначальним началом змістовного плану є його тема. Отже, одним із типів текстового матеріалу можуть слугувати тексти, в яких семантичні ознаки іменників називають винесену в заголовок тему мовленнєвого повідомлення.

Відповідно до навчальної мети важливо не тільки визначити типи текстів, актуальні для певної галузі знань, а й розробити чіткі типізовані схеми розгортання змісту кожної теми. Подамо кілька прикладів таких схем:

- тексти про предмети: загальне поняття про предмет; класифікація предметів; будова предмета; склад предмета; форма предмета; процесуальні ознаки предмета; функції предмета; призначення предмета; місцезнаходження предмета;

- тексти про процеси: загальне поняття про процес; класифікація процесів; динамічність процесів; обумовленість процесів; якісно-обставинна характеристика процесів; явища, що супроводжують процес; оцінка процесів.

Представлені схеми можуть бути використані у типології текстів різних галузей науки: як природничих дисциплін, так і гуманітарних, економічних, технічних.

Крім знання про предмети, процеси структура тексту відображає комунікативну та дидактичну функції навчальної літератури. Компоненти, спрямовані на встановлення контакту з читачем і організацію процесу засвоєння матеріалу, назвемо прагматичними. Наприклад: практичні поради, рекомендації, вказівка на перспективи вивчення, звернення до життєвого досвіду студентів та ін. Такі компоненти, як аналіз прикладів, узагальнення є універсальними, вони не зумовлені логікою змісту і широко поширені в текстах будь-якого типу. Незалежність від конкретного змісту тексту характерна також і для прагматичних компонентів, що дозволяє об'єднати їх у групу вільних компонентів.

У прагматичних компонентах відображено прагматичні установки автора. Типи прагматичних установок наукового тексту описані Є. М. Крижанівською [2]: 1) прогностична; 2) делімітативна; 3) компенсувальна; 4) ампліфікативна; 5) експлікативна; 6) текстотворювальна; 7) оцінна; 8) «авторитетна думка»; 9) «звернення до невербальних засобів впливу».

Параметри, на підставі яких може здійснюватися відбір наукових текстів, не вичерпуються тільки лише семантичними характеристиками. Розглядаючи текст як об'єкт навчання, важливо враховувати взаємозв'язок таких його аспектів, як формально-граматична будова, семантична організація та комунікативна функція. Існує тісний зв'язок між освоєнням структурно-граматичних особливостей тексту, усвідомленням його термінологічного тезауруса й комунікативних особливостей його організації, тобто мовностилістичний аналіз тексту – це засіб його адекватного розуміння [1].

Для розкриття змісту наукового тексту потрібне розуміння всіх рівнів змісту на основі мовних структур тексту й формування умінь і навичок виявити й оцінити основні положення твору. Тому потрібно виокремити чинники, що визначають фахову спрямованість тексту для іншомовного читача. Це передусім наявність в адресата необхідних професійних фонових знань для розуміння смислової організації тексту, співвіднесення його фонових знань з інформацією, що міститься в тексті, а також достатність фонових знань для вилучення імпліцитної інформації.

Текст є одиницею спілкування. Відтворюваність тексту пов'язана з його розумінням, семантичною адекватністю. Цільова установка, реалізована в навчальному тексті, спрямована на оволодіння лексико-семантичною системою тексту, на засвоєння мовних стереотипів, нових граматичних конструкцій. Тільки завдяки розумінню текст відіграє важливу роль у спілкуванні й навчанні спілкування.

Під час роботи з навчальним текстом важливим є фактор адресата, тобто врахування призначеного тексту для певного контингенту студентів, характеру поставлених перед ними навчальних завдань. Певною мірою фактор адресата робить структуру навчального тексту жорсткою, передбачає обмеження щодо варіативності використовуваних мовних засобів. Так, у навчальних текстах слабо виражені синонімічні, антонімічні зв'язки. Особливістю навчального тексту є те, що слова, які відображають його тематичну сітку, виступають в ньому, як правило, «в сильній семантичній позиції», виділені контекстом і ситуацією. Це вирішує проблему значення багатозначного слова в тексті. Винятки тут поодинокі.

Звертаючись до навчального тексту, слід розрізняти спеціально укладені навчальні тексти, які покликані вирішувати більш вузькі і конкретні завдання на заняттях з української мови як іноземної – відпрацювання граматичних форм, презентацію нового граматичного матеріалу, контроль за засвоєнням конкретного навчального матеріалу, і навчальні тексти, до яких належить будь-який текст, який використовується в навчальному процесі незалежно від того, чи є він автентичним, методично обробленим або спеціально укладеним, художнім, науковим чи публіцистичним [4].

Навчальний текст – це засіб засвоєння студентами наукового мовлення як одного із функціональних різновидів сучасної літературної української мови. Навчально-науковий текст на занятті з української мови як іноземної – це передусім джерело інформації про мову. Навчити отримувати цю інформацію, усвідомлювати її значущість для кожного іноземного студента, а потім на основі цих знань формувати мовні навички й уміння, необхідні для професійної діяльності та фахового спілкування, і є основною метою викладача української мови як іноземної. А це означає, що необхідно відповідно перевіряти рівень наявності й сформованості цих знань та умінь.

Текст як основна одиниця навчання може також слугувати формою контролю знань, з чого випливає, що контрольні завдання з наукового стилю мовлення повинні містити інформацію про текст як основну одиницю навчання і оцінювати здатність студентів на основі цієї інформації орієнтуватися у науковому тексті. Формою такого контролю за кредитно-модульної системи організації навчального процесу може бути навчальний тест.

До основних принципів організації текстового матеріалу належать: професійно-інформативна значимість, предметна зв'язність і тематична цілісність, проблемність і ситуативність, функціонально-семантична системність, кількісна достатність, наявність багатьох поглядів [5]. Мета принципу професійно-інформативної значимості отримати потрібну, корисну інформацію і використовувати її в науково-навчальній діяльності студентів. Принцип тематичної цілісності передбачає глибоке розкриття теми. У кожній темі є певний задум, який виражений понятійною схемою. Логіко-семантична структура дає змогу оцінити, які розділи містять недостатньо текстового матеріалу з певної підтеми. Принцип наявності різних думок в системі текстів свідчить про те, що інформативне читання є вербальним письмовим спілкуванням, бесідою, діалогом між автором і читачем. Коли студент читає текст, він долучається до роздумів автора, усвідомлює його досвід, мислення. Принцип функціонально-семантичної системності забезпечує введення і закріплення важливих граматичних конструкцій. Принцип кількісної достатності вимагає включення до навчання оптимальної кількості текстів, пов'язаних спільною темою, зміст якої формує словниковий запас студентів, розвиває інформативне читання, сприяє засвоєнню знань про предмети, явища і процеси життя.

Отже, навчальний текст – це цілісний і зв'язний, актуалізований, дидактично організований матеріал, який володіє лексичною структурою, семантикою, що відповідає його характеристичі. Це результат цілеспрямованої мовленнєвої діяльності, який є сполучною ланкою між учасниками комунікації. Навчальний текст як лінгвістичний феномен відрізняється не

тільки використання певних мовних засобів, а й прагматичною настановою. Володіючи особливим функціональним навантаженням, яке співвідноситься з навчальними цілями і завданнями, з розвитком у студентів певних психологічних механізмів, навчальний текст передбачає врахування мовного досвіду комуніканта, його мовної компетенції, фонових знань. Типологізація текстів і виявлення їх компонентного складу створює умови для побудови ефективної і раціональної дидактичної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Львіна Л.Е.* До питання про відбір та інтерпретацію художніх текстів в іноземній аудиторії / Львіна Л.Е., Чуйкова Г.П // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – 2008. – №12. –С. 121-125; 2. *Крижановская Е. М.* Коммуникативный блок как единица смысловой структуры научного текста / Е. М. Крижановская // Очерки истории научного стиля русского литературного языка ХУШ—ХХ вв. – Пермь, 1996. – Т. 2. Стилистика научного текста (общие параметры). Ч. 1.– С. 323-340; 3. *Кузнецова Н. А.* Дидактические проблемы понимания учебного текста старшеклассниками: на материале гуманитарных предметов: дис. ... кандидата пед. наук :13.00.01 / Кузнецова Наталья Алексеевна. – Барнаул, 1998. – 202 с.; 4. *Сабина А. А.* Учебный текст: структура и прагматика [Електронний ресурс] / А. А. Сабина // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2009. – №97. – Режим доступа до журн. : <http://cyberleninka.ru/article/n/uchebnyy-tekst-struktura-i-pragmatika>; 5. *Серова Т. С.* Обучение решению коммуникативно-познавательных задач в процессе иноязычного информативного чтения / Т. С. Серова, Т. А. Ковалева. – Пермь: Изд-во Перм. гос. техн. ун-та, 2006. – 74 с.; 6. *Черненко І. І.* Принципи відбору та створення навчальних текстів у посібниках з наукового стилю мовлення для студентів-іноземців економічних спеціальностей / І.І. Черненко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – №12. – С. 204-207.

Фаріна Є.М. (Санкт-Петербург, Росія)

К истории становления языка сербской дипломатии и сербской дипломатической терминологии

Дана стаття є вступом у вивчення сербської дипломатичної мови. У статті представлена коротка історія Сербії, яку можна простежити за основними письмовими документами, збереженими і вивченими до нинішніх часів. Показано зв'язок історії країни та історії розвитку мови. Перераховано основні позиції у функціональній стилістиці, які стосуються дипломатичної мови та термінології. Поставлені завдання для подальших досліджень даного питання.

Ключові слова: історія, Сербія, мова, дипломатія.